

RESPUBLIKAMIZDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Qahramonov Aliboy Yolgoshevich*Filologiya fanlari nomzodi, ISFT instituti katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Bugun Yangi O'zbekiston hayotining barcha sohalari chuqur islohotlar maydoniga aylangan. Bu jarayonda ijtimoiy sohaning asosi hisoblangan ta'lim tizimidagi o'zgarishlar haqida to'liqlanib so'zlamalikning iloji yo'q. Mamlakatimizda so'nggi yillarda ta'lim tizimining barcha bosqichlarini zamonaviy talablar asosida tashkil etish bo'yicha amaliy ishlar hal qiluvchi bosqichga kirdi. Ushbu maqolada ta'lim tizimini rivojlantirish yo'lidagi yangi islohotlar, olib borilgan ishlar, qilinayotgan yangiliklar haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *ta'lim, islohot, qonun, prezident, mutaxassis, kadr, malaka, siflat, rivojlanish, maktab, farmon, strategiya, bilim, kasb, olimpiada, bilim.*

Ma'lumki, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga hissa qo'shadigan malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash bevosita ta'lim tizimining rivojiga bog'liq bo'lib, bu borada mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, tadbirkor, tashabbuskor shaxsni voyaga yetkazish bugungi kunda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Bu vazifalar respublikamiz Prezidentining qator farmon va qarorlarida o'z aksini topgan.

Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida zamonaviy bilim va yangicha yondashuvlarga ehtiyoj mavjud. Shu bois, ta'lim sifatini oshirishda o'quv jarayonini davr talablariga mos holda tashkil etish, davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlarini takomillashtirish, yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish, zamonaviy innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish, mavjud muammolarni bartaraf qilish ertangi istiqboldagi yutuqlarimiz kafolatidir.

Fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ko'plab ilmiy bilim, tushuncha va tasavvurlar hajmi keskin ortib boradi. Bu, bir tomondan, fan-texnikaning yangi sohalari rivojlanishi tufayli uning differentsiallashtirishini

ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida integratsiya jarayoni

vujudga keladi. Bunday sharoitda malakali pedagoglarga bo'lgan talab ortib, fanning fundamental asoslari, pedagogika va psixologiya metodlarini mukammal egallagan, kasbiy tayyorgarligi yuqori bo'lgan hamda zamonaviy innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarini amaliyotda qo'llay oladigan ijodkor pedagoglarni tayyorlash talab etiladi.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida pedagogik innovatsiyalardan foydalanish jahon taraqqiyotining global tendensiyasi hisoblanadi. Bu o'z navbatida, mamlakatda modernizatsiya jarayonining tez sur'atlarda rivojlanayotganligi sababli ayni davrda ta'lim sohasiga yangiliklarni tizimli ravishda kiritishga alohida e'tibor qaratishni taqozo etadi.

Mamlakatimizda izchillik bilan amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar zahirida Vatanimizni yanada taraqqiy ettirish, yoshlarni har jihatdan barkamol shaxs etib

vo'ya'ga yetkazish, sohalar uchun yuqori bilim'ga ega mutaxassislarni tayyorlashdek maqsadlar mujassamdir.

"Bilimlar iqtisodiyoti" atamasi iqtisodiy lug'atda o'n yil oldin paydo bo'lishi tasodif emas. Bu zamonaviy ishchilarning yuqori malakali iqtisodiyotini rivojlantirishning muhim ahamiyatidan dalolat beradi, bunga yuqori sifatli ta'limsiz erishib bo'lmaydi. Zamonaviy dunyoda ta'lim sifati iqtisodiyotning raqobatbardoshligining eng muhim omillaridan biriga aylangan.

Islohotlarning yangi bosqichi boshlanishidan oldin O'zbekistonda maktabgacha ta'lim'ga katta e'tibor berilmadi. Vaziyat 2017 yilda Maktabgacha ta'lim vazirligi tuzilganda o'zgardi. Agar ilgari bolalarni ta'limning ushbu shakli bilan qamrab olish darajasi atigi 27%ni tashkil qilgan bo'lsa, 2019 yil oxiriga kelib u 44,5%gacha ko'tarilgan edi. Bu davrda davlat maktabgacha ta'lim muassasalari soni 1,5 barobarga (4940 dan 7500 gacha), xususiy maktabgacha ta'lim muassasalari - 3 barobarga (269 dan 783 gacha) ko'paydi. Agar 2017 yilda maktabgacha ta'lim tizimida 51 ming o'qituvchi ishlagan bo'lsa, 2019 yil oxiriga kelib - 80 mingdan ortiq o'qituvchini tashkil qildi.

Maktabgacha ta'lim uchun kadrlar tayyorlashga katta e'tibor berildi. Mutaxassislarni yaxshiroq tayyorlash maqsadida 97 ta pedagogika kolleji to'liq MDH yurisdiksiyasiga o'tdi. Barcha pedagogika universitetlarida maktabgacha ta'lim uchun kvotalar oshirildi. MDHda Maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlari va mutaxassislarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti ochildi.

Bolalar bog'chalarida sog'lom va xavfsiz ovqatlanishni tashkil etish maqsadida maktabgacha ta'lim muassasalari uchun oziq -ovqat mahsulotlarini to'g'ridan -to'g'ri ishlab chiqarish korxonalaridan sotib olish uchun shart -sharoitlar yaratildi, umumiy ovqatlanishdan foydalanib, tajriba tarzida ovqatlanish yo'lga qo'yildi.

O'zbekistonda yaxshi rivojlangan maktab infratuzilmasi yaratildi, bu bolalarni umumiy boshlang'ich va o'rta ta'lim bilan to'liq qamrab olish imkonini berdi. Umumiy boshlang'ich va o'rta ta'lim'ga umumiy qabul darajasi 99%bo'lib qoldi.

Maktablarda o'rta ta'limni isloh qilish jarayonida 10-11-sinflarda ta'lim qayta tiklandi. Umumta'lim maktablarida oliy ma'lumotli o'qituvchilarning ulushi 80%dan oshdi, buni ta'lim sifatining ko'rsatkichi deb hisoblash mumkin. Ta'lim islohoti umumta'lim maktablari o'qituvchilarining oylik maoshlari oshishi bilan birga olib borildi, ular uch bosqichda oshirildi va natijada o'rtacha 50%ga oshdi. Islohotlar jarayonida 4 ta akademik litsey ham tugatildi, ularning o'quv va moddiy bazasi zamonaviy talablarga javob bermadi. Universitetlardan uzoqda joylashgan va bitiruvchilarning oliy o'quv yurtlariga qabul darajasi past bo'lgan 54 litsey asta -sekin kasb -hunar kollejlariga aylantirildi.

Shu bilan birga, ilmiy -texnik ta'limning yangi innovatsion texnologiyalari dunyoda tobora ko'proq joriy etilmoqda. O'zbekistonda bunday ta'lim texnologiyalariga o'tish uchun old shartlar va sharoitlar yaratilmoqda, bu O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida aks ettirilgan.

AKT, aniq fanlarni, shuningdek, aerokosmik va astronomiyani chuqur o'rganadigan ixtisoslashtirilgan o'quv muassasalari yaratilmoqda. Kasb -hunar ta'limida islohotlar

Prezidentning 2019 yil 6 -sentabrda qabul qilingan "Kasb -hunar ta'limi tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora -tadbirlar to'g'risida" gi qarori asosida amalga oshirilmoqda. Ushbu farmonga muvofiq uzluksiz kasbiy ta'limning yangi tizimi joriy etilmoqda: boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus kasb -hunar ta'limi. Kattalar va ishsiz fuqarolar uchun kasb -hunar ta'limi markazlari tashkil etilmoqda.

Kasb -hunar maktablari 9 -sinf bitiruvchilariga kasb -hunar ta'limi beradi. Bu yerda mashg'ulot vaqtining ko'p qismi amaliy mashg'ulotlarga bag'ishlangan. Trening oilaviy tadbirkorlik, qurilish, xizmat ko'rsatish, chorvachilik, parrandachilik, asalarichilik, baliqchilik va h.k.

Kollejlar kamida ikki yilgacha bo'lgan kunduzgi, kechki va sirtqi o'qish shaklida kamida umumiy o'rta ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlashni ta'minlaydi. Kollej bitiruvchilari uchun katta potentsial ish beruvchilar bitiruvchilarning bandligini kafolatlaydigan ishchilarning hozirgi va kelajakdagi ehtiyojidan kelib chiqqan holda buyurtmalar portfelini yaratadilar. Ta'lim dasturlarini muvaffaqiyatli tamomlagan texnik maktab bitiruvchilariga bakalavriat ta'limining tegishli yo'nalishlarining 2 -kursidan boshlab oliy o'quv yurtlarida kirish imtihonsiz individual suhbat asosida o'qishni davom ettirish huquqi beriladi. Shunday qilib, mashg'ulotlarni davom ettirish va kasbiy bilim va ko'nikmalarini oshirish imkoniyati mavjud.

2017 yil 20 aprelda Prezident Farmoni bilan oliy ta'lim darajasini tubdan yaxshilash va sifat jihatdan yaxshilash chora-tadbirlarini o'z ichiga olgan 2017-2021 yillarga mo'ljallangan oliy ta'lim tizimini har tomonlama rivojlantirish dasturi tasdiqlandi. Oliy o'quv yurtlariga qabul qilish tartibi o'zgartirildi, imtihonlar 1-15 avgust kunlari o'tkazila boshladi va ularning natijalari ertasi kuni e'lon qila boshladi. Oliy o'quv yurtlariga ijodiy yo'nalishlar bo'yicha test sinovlari bekor qilindi. 2017 yil sentyabr oyidan boshlab professor -o'qituvchilar uchun o'quv yuklamasi tadqiqot ishlarini olib borish foydasiga kamaydi. Ta'limning sirtqi shakli tiklandi. Universitet professor -o'qituvchilarining maoshi ikki barobar oshdi.

Universitetlarning mustaqilligi oshdi. 2018/2019 o'quv yilidan boshlab yetakchi oliy o'quv yurtlari kadrlar iste'molchilarining talabini inobatga olgan holda ta'limning tegishli yo'nalishlari va mutaxassisliklari bo'yicha mustaqil ravishda o'quv rejalari va dasturlarini ishlab chiqadi. Universitetlarga talabalarni qo'shimcha kontrakt stavkalari bo'yicha qo'shimcha qabul qilishga ruxsat beriladi. Ta'lim sohasini isloh qilish doirasida o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari qayta ko'rib chiqildi va xalqaro standartlarga moslashtirildi, PISA, TIMSS va PIRLS kabi xalqaro tizimlar bilan hamkorlikda talabalarni baholash milliy tizimi modernizatsiya qilindi. 2020 yilda O'zbekiston oliy ta'lim sifatini ta'minlash bo'yicha Yevropa assotsiatsiyasiga kuzatuvchi sifatida qo'shildi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev shu yilning mart oyida ta'lim sifatini oshirish bo'yicha rejalar taqdimoti tanishdi. Unda maktab ta'limini rivojlantirish va sifatini oshirishga oid rejalar taqdimot qilindi.

"O'zbekiston – 2030" strategiyasida ta'lim tizimi islohotlari eng birinchi vazifa etib belgilangan. Shunga muvofiq, bu soha ham umumiy, ham ixtisoslashtirilgan tarzda

rivojlantirilmoqda. Jumladan, yurtimizda 14 ta Prezident maktabi, 9 ta ijod maktabi va 182 ta ixtisoslashtirilgan maktab faoliyat yuritmoqda.

O'tgan yillardagi tajriba va hayot talabidan kelib chiqib, ulardagi yo'nalishlarni takomillashtirish nazarda tutilmoqda. Xususan, Mirzo Ulug'bek nomidagi ixtisoslashtirilgan maktabda Myunxen texnika universiteti bilan hamkorlikda, tajriba tariqasida, muhandislik dasturlarini joriy qilish taklif etilmoqda. Bu dastur "Yangi O'zbekiston" universiteti dasturi bilan integratsiya qilinadi.

Yuqori malakali pedagoglar imkoniyatlaridan keng foydalanish maqsadida Prezident ta'lim muassasalari agentligi huzurida jamoatchilik asosida "Fan kengashlari" tuziladi. Bu kengashlar ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, baholash tizimini takomillashtirish, o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishga jalb qilinadi.

Kelgusi o'quv yilidan 14 ta maktabda fanlarni ingliz tilida o'qitishni yo'lga qo'yish, 2025-2026 yillarda 8 ta yangi ixtisoslashgan maktab qurish rejalari ham bayon etildi.

Ijod maktablari bo'yicha ham takliflar bor. Jumladan, ularda taniqli adiblar va jamoat arboblari ishtirokida mahorat darslari tashkil etiladi. O'quvchilarning ijodiy ishlarini Yozuvchilar uyushmasi hisobidan nashr etish yo'lga qo'yiladi. Turli ko'rik-tanlovlar o'tkazish orqali iqtidorli yoshlar qo'llab-quvvatlanadi.

Ta'lim sifatini oshirishda fan olimpiadalari muhim. So'nggi yillarda g'oliblarni munosib rag'batlantirish tizimi joriy etilgani natijasida bilimga intilish kuchaydi. Talabgor o'quvchilar, "katta beshlik" fan olimpiadalarida qo'lga kiritilgan medallar avvalgiga nisbatan ikki baravar ko'paydi. Mamlakatimizda Al-Farg'oniy, Beruniy, Mendeleev nomidagi xalqaro olimpiadalar o'tkazildi.

Bu ishlarni yangi bosqichga ko'tarish maqsadida o'quvchilarni fan olimpiadalariga tayyorlash markazi tashkil etish taklif qilinmoqda. Unga yetuk olimlar va xorijiy mutaxassislar jalb etiladi, o'quvchilarning har biri rivojlanish dasturi orqali maqsadli tayyorlanadi. Ishtirokchilarning xalqaro olimpiadalaridagi yakuniy natijalaridan kelib chiqib, terma jamoa yetakchisini rag'batlantirish tizimi yo'lga qo'yiladi. Barcha fan olimpiadalarini aks ettiradigan yagona olimpiadalar taqvimini va tayyorgarlik tizimini yaratiladi. Asosiy mashg'ulotlar bilan birga psixologik treninglar, boshqa jamoalar bilan qo'shma yig'inlar o'tkaziladi.

Taqdimotda o'quvchilar bilimni baholashning shaffof va xolis tizimini joriy qilish masalasi ham ko'rib chiqildi.

Hozirda bilimning bahosi turli maktablarda turlicha. Imtixon varaqalaridagi savollar darajasi ham har xil. Xalqaro testologiya talablariga ko'ra, hamma variantlardagi savollarning qiyinlik darajasi teng bo'lishi kerak. Shu bois davlat yakuniy attestatsiyasida, ya'ni maktabni bitirish imtihonlarida o'quvchilarning bilimni yagona nazorat materiallari asosida baholash taklif etilmoqda. Imtixon topshiriqlari yozma va amaliy shaklga o'tkaziladi, javoblarni maxsus platforma orqali tekshirish amaliyoti yo'lga qo'yiladi, savollar doimiy ravishda yangilanib boriladi.

Yana bir muhim yangilik – maktabni bitirish imtihonlarida oliy ta'lim muassasasiga kirish sinovlariga mos fanni tanlash imkoniyati yaratiladi.

Daylatimiz rahbari umumiy o'rta ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqish, uning oliy ta'lim bilan mutanosibligini mustahkamlash bo'yicha ko'rsatmalar berdi.

Taqdimotda ta'lim va boshqa sohalarida madaniyatni keng yoyish masalalariga ham e'tibor qaratildi. Yosh avlodda san'atga mehrni maktab va oliygohdan boshlab shakllantirish zarurligi ta'kidlandi. Shu maqsadda ijod maktablarida "Tasviriy san'at va chizmachilik" fani o'rniga "San'at" fani kiritish taklif etilmoqda. Bunda faqat rasm chizish emas, balki rangtasvir, hunarmandchilik, kinematografiya, haykaltaroshlik va dizaynga oid ko'nikmalar o'rgatiladi. Oliy o'quv yurtlarida bu bo'yicha maslahatchi tizimini Madaniyat vazirligi bilan bog'lab, maqom, baxshichilik, teatr meroslarini yoshlarga yetkazish vazifasi qo'yildi. Shuningdek, yirik korxonalar va klasterlar qoshida ansambllar tuzilib, mahallalarda kontsertlar, maktablarda madaniyat kunlari tashkil etilishi belgilandi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, O'zbekistonning barcha ta'lim sohalarida islohotlarning yangi bosqichi mobaynida ularni zamonaviy xalqaro talablarga javob beradigan sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish uchun jiddiy asoslar qo'yilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi, PF-4947-sonli Farmoni. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi "Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohaları va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ 3151-son Qarori. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020 y., 06/20/6108/1483-son).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4884-son Qarori. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020 y., 07/20/4884/1484-son).
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 23 sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun". O'RQ-637-son. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020 y., 03/20/637/1313-son).
6. D. Mustafayeva. Yangi O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirish istiqbollari: olib borilgan islohotlar va yangiliklar. "Boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligini oshirish: strategiya, innovatsiya va ilg'or tajribalar" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjumani. Buxoro 2021.
7. <https://gov.uz/uz>
8. <https://yuz.uz/uz>